

της **Δέσποινας Κουτσούμπα**

Ύστερα από τρία χρόνια μνημονιακών μέτρων, που ακολούθησαν και κάμποσα χρόνια νεοφιλελεύθερης ρητορικής, η λέξη «δημόσιο» έχει αποκτήσει στην τρέχουσα συζήτηση κάθε αρνητική έννοια: Δημόσιο είναι το μη παραγωγικό, το διεφθαρμένο, το κατώτερης ποιότητας (όποιο) προϊόν, που παράγεται σε πολύ περισσότερο χρόνο, με πολύ περισσότερα χρήματα απ' όσα θα του αντιστοιχούσαν και καταναλώνεται αναγκαστικά μόνο απ' όσους δεν έχουν άλλη επιλογή.

Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι οι διεκδικητές της νέας «μεταρρύθμισης» δεν μιλούν πια για το δημόσιο, αλλά για «κράτος» - κατά προτίμηση μικρό και ευέλικτο. Πρόκειται για τους ίδιους που για πολλά χρόνια μάς πιπίζαν το μυαλό ότι λιγότερο δημόσιο σημαίνει χαμηλότερη φορολογία για όλους -μια σκέψη ναι μεν φιλελεύθερη, αλλά τουλάχιστον συνεκτική-, ενώ τώρα ανερυθρίαστα «πουλάνε» τη νέαπραμάτεια τους: Για να πληρώσουμε το («δημόσιο», υποτίθεται) χρέος, και θα έχουμε τη μέγιστη φορολόγηση και θα έχουμε το μικρότερο κράτος.

Αριστερά και δημόσιο: μια κληρονομημένη ενοχή

Αυτοί τουλάχιστον ξέρουν τι λένε! Το πρόβλημα είναι ότι όσοι πραγματικά δεν γνωρίζουν για ποιο πράγμα μιλάνε είναι όσοι προσπαθούν με διάφορους τρόπους να υπερασπιστούν το δημόσιο. Στο λόγο της Αριστεράς, ως επί το πλείστον, το «δημόσιο» αναφέρεται στα βασικά κοινωνικά αγαθά (υγεία, παιδεία, πρόνοια, πολιτισμός), και οι διεκδικήσεις πέραν αυτών περιορίζονται στα «συνδικαλιστικά αιτήματα» των κλάδων: μισθός, σύνταξη, ωράριο, όχι απολύσεις, όχι ελαστική εργασία (στα μεγάλα κέφια). Όλα τα υπόλοιπα κινούνται σε μια σφαίρα «ενοχής» είτε και ανοιχτής εχθρότητας: Αυτό εξηγεί σε μεγάλο βαθμό γιατί λ.χ. το ΚΚΕ δεν ενδιαφέρεται για τα κινήματα των «μικροαστών» του δημοσίου, αλλά και γιατί το ΣΥΡΙΖΑ με πολλή δυσκολία πήρε θέση για την επαναπρόσληψη των απολυμένων του δημοσίου (και πάλι όχι ξεκάθαρα). Με έναν τρόπο πρόκειται για μια κληρονομημένη «ενοχή». Είτε λόγω της -ορθής, προφανώς- λενινιστικής ανάλυσης περί μαρασμού του κράτους είτε λόγω της χρήσης του δημοσίου ως κομματικού τσιφλικιού από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, το τι είναι ο δημόσιος τομέας, ποιοι είναι και σε ποιες συμμαχίες χωρούν οι εργαζόμενοι σε αυτόν, και ποιος ο ρόλος του δημοσίου, όχι μετά την επανάσταση -που το 'χουμε κάπως λυμένο, τουλάχιστον θεωρητικά-, αλλά σ' εκείνες τις συνθήκες μετάβασης πολύ πριν από το μαρασμό του κράτους δεν έχει συζητηθεί στην Αριστερά.

Μέχρις εδώ δικαιολογείται, θα έλεγε κανείς, καθώς την τελευταία φορά που η Αριστερά βρέθηκε μπροστά στο δίλημμα της εξουσίας, το δημόσιο ήταν πολύ περιορισμένο, κι αργότερα δεν ετίθετο βέβαια ζήτημα «μεταρρύθμισης» του μετεμφυλιακού κράτους... Από τη «μαζικοποίηση» του δημοσίου όμως στις δεκαετίες του 1970 και 1980, από τη Μεταπολίτευση και μετά έχει κυλήσει πολύ νερό στο αυλάκι, κι η Αριστερά -σε όλες της εκδοχές τις- έχει αποκτήσει εμπειρία δεκαετιών στην παρέμβαση σε σωματεία του δημοσίου. Τι έκανε εκεί; Τι σήμαινε να είναι κάποιος αριστερός δημόσιος υπάλληλος, λειτουργός, εκπαιδευτικός, γιατρός; Εδώ λοιπόν είναι το σημείο όπου η «ενοχή» της πλειοψηφίας της Αριστεράς αποκτά πραγματική βάση. Η κυρίαρχη εκδοχή συνδικαλισμού στο δημόσιο για πολλά χρόνια «αυτοπεριορίστηκε» στα αμιγώς «κλαδικά» ή «εργασιακά» αιτήματα και δεν θέλησε ούτε να ανοίξει το θέμα «για ποιο δημόσιο» ούτε όμως και να έρθει σε ανοιχτή σύγκρουση (ενώπιον της κοινωνίας) με το

δημόσιο που χτιζόταν, και το κυριότερο: χωρίς να έχει άποψη για το πώς το «δημόσιο» θα μπορούσε να αντιστοιχεί στο ρόλο του για τις ανάγκες του λαού και όχι της εκάστοτε κυβερνητικής πολιτικής.

Δημόσιο ή κράτος;

Σε αυτό το ερώτημα θα μπορούσε κανείς να συμπυκνώσει τη βασική διαπάλη που διαπερνά κάθετα τη λειτουργία του δημόσιου τομέα. Αν θέλουμε να το απλοποιήσουμε έτι περαιτέρω μπορούμε να θέσουμε το ερώτημα ως εξής: Ποιος είναι το «αφεντικό» των δημοσίων υπαλλήλων; Θεωρητικά, το ερώτημα δεν υπάρχει, αφού οι δημόσιοι υπάλληλοι υπηρετούν τον ελληνικό λαό, όπως αυτός εκφράζεται από την εκλεγμένη κυβέρνησή του, που αποτελεί και την πολιτική ηγεσία στα υπουργεία – αστική δημοκρατία έχουμε! Πρακτικά, όμως, ισχύει το ανάποδο: Κατά κανόνα, οι κυβερνήσεις ψηφίζουν στη Βουλή κι εφαρμόζουν πολιτικές που έρχονται σε αντίθεση με τα συμφέροντα της πλειοψηφίας του λαού που τις έχει εκλέξει – γι' αυτό τη λέμε «αστική δημοκρατία». Ανάλογα δε με το συσχετισμό δύναμης, οι πολιτικές αυτές μπορεί να εξυπηρετούν όχι μόνο αφαιρετικά τα συμφέροντα του καπιταλισμού, αλλά συχνότερα κι εκείνα συγκεκριμένων καπιταλιστών.**[1]** Θα κάνουμε έναν αυθαίρετο ορισμό, που δεν έχει βγει από τα βιβλία του μαρξισμού, αλλά μπορεί να μας φανεί χρήσιμος: Ο τρόπος επιβολής των πολιτικών τους είναι το κράτος. Ο τρόπος επιβολής των αναγκών της κοινωνικής πλειοψηφίας είναι το δημόσιο. Και εξηγούμαι...

Δημόσιο: Να κάτι που πρέπει να διεκδικήσουμε!

Η «μαζικοποίηση» του δημοσίου στην Ελλάδα, είτε σε άλλη φάση ανάπτυξης του ελληνικού καπιταλισμού είτε σε άλλη φάση ανάπτυξης του λαϊκού κινήματος, δεν δημιούργησε ποτέ ούτε πραγματικό κοινωνικό κράτος, ούτε –πολύ περισσότερο– μια «δημόσια σφαίρα» όπου θα μπορούσε να κριθεί ο τρόπος λειτουργίας, στελέχωσης, κατεύθυνσης του δημοσίου τομέα. Παρά τις περί του αντιθέτου τερατολογίες, το κοινωνικό κράτος στην Ελλάδα, ακόμη και αυτό που «οικοδομήθηκε» στη δεκαετία του 1980, υπήρξε πάντοτε ασθενικό και κατώτερο των αναγκών.

Δεν είναι ο τόπος να κάνουμε αυτή την περιοδολόγηση, όμως τα παραδείγματα είναι πολλά: Αντί να φτιάξουμε ένα σύστημα υγείας που πραγματικά θα καλύπτει τις ανάγκες όλων και θα αμείβει δίκαια όσους εργάζονται σε αυτό, αφήσαμε να λειτουργεί ένα σύστημα που αντάλλαζε τον χαμηλό μισθό του γιατρού με τη δυνατότητά του να παίρνει φακελάκι ή να βλέπει τους ασθενείς και ιδιωτικά – καθώς βέβαια και τη δυνατότητα του ασθενούς να μπορεί να δίνει φακελάκι αντί να διεκδικεί καλύτερο μισθό για τον ίδιο και τον γιατρό του. Αντί για δημόσιους παιδικούς σταθμούς για όλα τα παιδιά, θεσμοθετήσαμε «επίδομα παιδικού σταθμού» για τους εργαζομένους. Και πλείστα όσα παραδείγματα στα οποία το πρώτο πληθυντικό δεν είναι τυχαίο, αφού εκτός από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, στην προώθηση όλων αυτών των «λύσεων» σημαντικό ρόλο έπαιξαν επίσης οι συνδικαλιστικές ηγεσίες – με ή χωρίς την παρουσία της Αριστεράς, δυστυχώς για πολλά χρόνια αυτό δεν έκανε τη διαφορά.

«Δημόσιο», όμως, είναι μόνο ό,τι διεκδικεί η κοινωνική πλειοψηφία – η διεκδίκησή του προς όφελος των πολλών είναι αυτό που καθιστά τελικά κάτι «δημόσιο». Και για να το διεκδικεί πρέπει να καταλαβαίνει ότι της ανήκει και ότι της είναι χρήσιμο. Να διεκδικεί τη δημόσια εκπαίδευση, τη δημόσια υγεία, την πρόνοια, την κοινωνική ασφάλιση, το μάζεμα των σκουπιδιών. Να διεκδικεί τον ελεγκτικό ρόλο του δημοσίου ενάντια στην ανασφάλιστη εργασία ή την καταπίεση στο χώρο εργασίας, τη λειτουργία των περιβαλλοντικών, πολεοδομικών, φορολογικών, και άλλων όρων προς όφελος του κοινωνικού συνόλου και όχι προς όφελος των επιχειρηματικών συμφερόντων. Να αναγνωρίζει και να διεκδικεί παλιά και νέα δημόσια αγαθά: το νερό, το ρεύμα, τις μεταφορές, την ενημέρωση, τις ψηφιακές συχνότητες, το διαδίκτυο – τη διαχείριση της δημόσιας περιουσίας προς όφελος της κοινωνικής πλειοψηφίας. Να διεκδικεί περισσότερο (και όχι λιγότερο) από ό,τι είναι δημόσιο και να παρεμβαίνει στον τρόπο με τον οποίο αυτό λειτουργεί.

Χρειάζεται ακόμη ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, κι αυτό είναι ένα βήμα που κατεξοχήν θα έπρεπε να το κάνουν η Αριστερά και το κίνημα. Χρειαζόμαστε επειγόντως να ορίσουμε με διαφορετικό τρόπο την έννοια της «κοινωνικής ευημερίας» και να τη διεκδικήσουμε! Η ευημερία μιας κοινωνίας στον δικό μας αξιακό κώδικα δεν μπορεί να ορίζεται με τους αριθμητικούς δείκτες που χρησιμοποιούν οι οικονομολόγοι του χρέους – αν το εννοούμε ότι μιλάμε για ανθρώπινες ζωές. Η δικιά μας «κλίμακα ευημερίας» δεν πρέπει να μετριέται σε ευρώ, δεν μπορεί καν να περιορίζεται στο πλαφόν του βασικού μισθού συν-πλην τα επιδόματα. Αυτό που θα 'πρεπε να είναι στόχος της Αριστεράς είναι η κοινωνική ευημερία που μετριέται με το πόσα κοινωνικά αγαθά, πόση ελευθερία, πόσες δυνατότητες ικανοποίησης αναγκών και πόσες δυνατότητες ανάπτυξης ενδιαφερόντων μπορεί να ικανοποιήσει η κοινωνική πλειοψηφία χωρίς να ξοδέψει ούτε ένα επιπλέον ευρώ – μέσω της λειτουργίας του δημοσίου, δηλαδή, στο οποίο θα έπρεπε κανονικά να κατευθύνεται η (αναδιανεμητική, υποτίθεται) φορολογία. Δεν είναι δα κι επαναστατικό, είναι όμως πολλά βήματα πέρα από αυτό που ζούμε σήμερα.

Γυρνώντας στο παραπάνω παράδειγμα, η κοινωνική ευημερία μετριέται στο να έχουν όλα τα παιδιά στέγη, τροφή και θέση στον παιδικό σταθμό – κι όχι στη διεκδίκηση εκείνου του επιδόματος που θα επέτρεπε στους γονείς να αντέχουν τα κόστος του ιδιωτικού παιδικού σταθμού. Κοινωνική ευημερία δεν είναι το πόσα χρήματα μου περισσεύουν για να αγοράσω βιβλία, αλλά το σε πόσες δημόσιες δανειστικές βιβλιοθήκες έχω πρόσβαση. Δεν είναι το επίδομα ή οι φοροαπαλλαγές παραμεθορίου αλλά η ύπαρξη μεταφορών, επικοινωνιών, υγειονομικών και πολιτιστικών υποδομών σε κάθε γωνιά της χώρας. Δεν είναι η εκποίηση των δημόσιων κτιρίων αλλά η χρήση τους για τους αστέγους, τους κοινωνικά αποκλεισμένους, τις κοινωνικές υπηρεσίες, τον πολιτισμό. Κι επειδή μια εικόνα ισοδυναμεί με χίλιες λέξεις, η διαφορά του «κρατικού» τομέα από έναν «δημόσιο» τομέα ανοιχτό στις ανάγκες αλλά και τις αντιθέσεις της ίδιας της κοινωνίας είναι η διαφορά της ΕΡΤ που έκλεισε (ως κρατική) και της αυτοδιαχειριζόμενης ΕΡΤ που ξανάνοιξε (ως δημόσια). Είναι δηλαδή ένα διακύβευμα...

Οι παραπάνω συλλογισμοί είναι η πραγματική απάντηση στο ερώτημα «και πού θα βρείτε τα λεφτά;». Οι ιδιωτικοποιημένες λειτουργίες του δημοσίου ή η ανυπαρξία του δημοσίου σε μια σειρά από τομείς κοστίζουν –αποδεδειγμένα– πολύ περισσότερο, όπως κι αν το μετρήσει κανείς. Σε μια κατεύθυνση σαν την παραπάνω υπάρχουν αμέτρητες συμμαχίες να γίνουν, εντός κι εκτός δημόσιου τομέα, αλλά αυτό θα αποτελέσει αντικείμενο επόμενου άρθρου.

[1] Μια παρένθεση εδώ: υπάρχουν κι άλλα κράτη (πρόσφατο παράδειγμα το Βέλγιο), τα οποία οι κατά χώραν σχολιαστές εκθειάζουν, γιατί εκεί το δημόσιο μπορεί να λειτουργεί ρολόι, ακόμη και χωρίς να υπάρχει κυβέρνηση – κάτι που στη χώρα μας «δυστυχώς» δεν συμβαίνει. Παρότι αυτό ακούγεται σαν μια όμορφη ιδέα, στην πραγματικότητα περιγράφει έναν κρατικό μηχανισμό, η γραφειοκρατική ηγεσία του οποίου έχει ενστερνιστεί τόσο βαθιά τη λειτουργία του προς όφελος του καπιταλισμού, που συνεχίζει να δουλεύει ρολόι και χωρίς την ύπαρξη καν της πολιτικής ηγεσίας. Στη χώρα μας, ευτυχώς, αυτό ακόμη δεν έχει επιτευχθεί – παρότι πλέον οδεύουμε ολοταχώς προς τα κει...

ektosgrammis.gr

Δημοσιεύτηκε στο Εκτός Γραμμής τ. 34